

Försvaret av akademisk frihet i USA

Det hot mot forskning och undervisning som utrensningaktionerna och andra åtgärder skapat i USA uppbärs inte av något förelösa som är principellt fientlig mot den akademiska friheten. Tvärtom, alla förskunnar sin tro på denna frihet, ingen kräver en ideologisk likriktning av samma art som nazism, fascism eller kommunism. Men fruktan för och indignationen mot kommunismen leder till att stora folkgrupper godtar reella begränsningar av den frihet som i allmänna ordalag prisas, och en skara extremister och opportunisterna inom politiken är beredda att till det yttersta utnyttja dessa stämningar. Tankefriheten är alltid ett bräckligt ting, ty den är ett direkt, personligt värde främst för ett fåtal som skriver, talar och undervisar. För att förstå bakgrunden till vad som händer i USA måste vi erinra oss hur till och med i Sverige det kritiska läget under kriget medförde betydande inskränkningar i tryckfriheten; tanklösa eller hänsynslösa personer, till och med publicister, förklarade då att man inte fick låta det fria ordet bli en fara för staten, och de stöddes av de många som var ligkiltiga eller rent av i friheten såg en lyx, ett privilegium för några intellektuella.

Vad som behövs i detta läge, i sådana lägen, är att ledande organ och personer säger ifrån, inte mjåkigt följer med strömmen. I USA har i stort sett de betydande och ansedda tidningarna bestått provet. I många fall har de varit uppenbart mera klart liberala än sin läsekrets och de professionella politikerna; man kan, bland talrika exempel, nämna tidningar som Times och Herald Tribune i New York, eller de stora tidningarna i Atlanta, som framstår som oaser i staten Georgias politiska miljö, eller den kaliforniska pressen, som nästan enhälligt tog lärarnas parti i den stora "striden om eden".

En rad framstående politiker har avgivit förträffliga deklARATIONER, men inte ingripit med den kraft som behövs — de är rädda för ytterlighetsmännen inom sitt eget parti, angelägna om att inte förlora röster genom bestämdhet. Det bör nämnas att senator Taft — konservativ men rakryggad — hör till dem som vågat säga att en lärare inte bör avskedas därför att han är kommunist. Eisenhower har sagt bra saker, men har här, som i så mycket annat, verkat försiktig, undvikande och tveksam. En kraftig aktion från presidentens sida skulle rensa luften, och många väntar ännu att denna aktion skall komma.

Bland de akademiska lärarna — för att nu stanna vid dem — är de direkta eller indirekta angreppen mot friheten självfallet förhatliga. Inom vissa grupper, särskilt lärare i ämnen utanför den egentliga fazonen, har en benägenhet framträtt att framför allt undvika bråk, men de stora organisationerna och universitetet har i regel klart reagerat mot alla utrensning- och förföljelsetendenser. Den ojämförligt största föreningen av vetenskapsmän, American Association of University Professors, antog vid sitt nyligen hållna årsmöte ett antal resolutioner, i vilka man underströk faran av vad som skett och formulerade den akademiska frihetens grunder. "Eder och undersökningar av den art som förekommit är farliga för de vetenskapliga läroanstalterna och för de amerikanska traditionerna", heter det i ett uttalande; ingen bör på grund av sina åsikter eller sitt medlemskap i en av lagen tillåten organisation anses ovärdig att inneha en akademisk befattning. "Den fria provningens anda är inte ett privilegium för ett visst yrke, utan probersten för vår hållning som folk, den fasta grunden för vår nationella styrka." En särskild resolution antogs mot de försök som i skilda stater gjorts att anordna ett slags politisk översyn beträffande valet av läroböcker. Studenterna har i regel, efter allt att döma, slutit upp på samma frihetslinje (även om en stridskrift mot friheten av en Yalestudent för ett par år sedan väckte rabalder); enligt en utredning från Kalifornien — i vårhäftet av Public Opinion Quarterly — var det stora flertalet studenter mot lojalitetseden, även om en knapp majoritet ansåg att kommunister inte borde få lärarplatser.

Den akademiska friheten försvaras, liksom den angripes, på flera skilda linjer. Den nyss nämnda professorsföreningen verkar sedan länge för att akademiska lärare i så stor utsträckning som möjligt skall få

anställning på livstid, med möjlighet till avskedande blott vid genom en offentlig undersökning ådagalagd oduglighet eller grov moralisk olämplighet; särskilt lägre universitetslärare — men även en del högre — anställs blott för viss tid eller tills vidare. I en del fall har man vägrat svara vid förhör under hänvisning till författningens rättighetsförklaring med dess stadgande att ingen får tvingas att vittna mot sig själv, en utväg som emellertid gör den vägrande misstänkt. Man har vidare vänt sig till domstolarna för att få lagar och lojalitetseder förklarade grundlagsstridiga enligt vederbörande statsförfattnings eller unionsförfattnings allmänna frihetsbestämmelser. En stor framgång vann på den vägen i Ka-

lifornien, där lojalitetseden efter flera års strider blev förklarad ogiltig.

Unionens högsta domstol har erkänt staternas rätt att uppställa politiska villkor för anställning, men har förklarat det vara förbjudet att avskeda en person på grund av medlemskap i en tillåten organisation. Professorerna har också sökt värja sig genom bojkott av universitet som inte lämnar garantier för forsknings- och undervisningsfrihet; Kaliforniens statsuniversitet mötte stora svårigheter vid anställning av lärare efter lojalitetsedens genomdrivande.

Det väsentliga är att opinionen blir uppmärksam på vad som sker, att folk får klart för sig att här föreligger ett hot mot friheten i Amerika och därmed också mot den amerikanska folkstyrelsen. Mycket tyder på att den insikten är på marsch, att appellerna till "den amerikanska tron" inte varit förgäves. För de fria staterna i Europa, som i USA ser den enda märkliga försvararen av friheten i världen, är det ett värde och ett intresse av första ordningen att den amerikanska demokratin slår tillbaka angreppen.